

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ СОЦІОЛОГІЇ НА НЕСОЦІОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ (ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ)

Любчук В. В.,

кандидат соціологічних наук,

старший викладач кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті аналізуються нетрадиційні методи викладання соціології, які можуть застосовуватися на несоціологічних спеціальностях. Зокрема, звертається увага на такі методи викладання, як есе та малюнок. В основі статті представлений досвід застосування методу есе на спеціальності «Соціальна робота» та методу малюнка на спеціальності «Образотворче мистецтво». Метод есе активізував наявні в студентів соціологічні знання, допомігши їм не лише висловитися із заданої теми, але спрогнозувати розвиток подій. Метод малюнку допоміг налагодити міждисциплінарні зв'язки між соціологією та малюванням, передати власне бачення за допомогою візуальних засобів. Застосування нетрадиційних методів викладання соціології на несоціологічних спеціальностях має свою специфіку, зокрема, варто враховувати особистісні та професійні якості викладача, напрям підготовки студентів та характеристики окремої студентської групи.

В статье анализируются нетрадиционные методы преподавания социологии, которые могут применяться на несоциологических специальностях. Обращается внимание на такие методы преподавания, как эссе и метод рисунка. В статье представлен опыт использования метода эссе на специальности «Социальная работа» и метода рисунка на специальности «Изобразительное искусство». Метод эссе активизировал у студентов социологические знания, помог показать свою точку зрения, а также сделать прогноз на будущее. Метод рисунка также продемонстрировал действие междисциплинарных связей социологии и рисования и возможности передачи точки зрения через визуальные средства. Применение нетрадиционных, инновационных методов преподавания социологии на несоциологических специальностях имеет свою специфику, которая относится к личности преподавателя, его личностным и профессиональным качествам, направлению подготовки студентов и некоторым характеристикам студенческой группы.

The article analyzes non-traditional methods of teaching sociology, which can be applied to non-sociological specialties. The article is based on the experience of using the essay method on the specialty «Social work» and the method of drawing on the specialty «Fine Arts». The method essay intensified the sociological knowledge available to students, helping them not only to speak on a given topic, but also to predict the development of events. The drawing method helped to establish interdisciplinary connections between sociology and drawing, to convey their own vision through visual means. The using non-traditional methods of teaching sociology in non-sociological specialties has its own specifics, in particular, it is necessary to take into account the personal and professional qualities of the teacher, the direction of preparation of students and the characteristics of a separate student group.

Ключові слова: методика викладання, традиційні методи викладання, нетрадиційні, інноваційні методи викладання.

Постановка проблеми. Розвиток суспільства, поява нових технологій, технічних засобів, інформатизація суспільства ставить освіту перед вибором: застосовувати традиційні методи викладання або переходити на нетрадиційні інноваційні методи. У викладанні кожної навчальної дисципліни застосовуються як традиційні методи, так і нетрадиційні. Соціологія не є виключенням. Безумовно, застосування традиційних методів у викладанні соціології забезпечує передачу необхідних знань студентам. Але зазвичай, оскільки соціологія не є обов'язковою дисципліною, то надзвичайно складно утримати увагу та інтерес студентів несоціологічних спеціальностей до предмету обговорення та й у цілому до дисципліни.

Чи варто в такому разі відмовлятися від традиційних методів на користь нетрадиційних? Чи варто їх поєднувати і яким чином? Можливо, варто застосовувати значною мірою інноваційні методи та відмовитися від традиційного викладання?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Звернення до наукового доробку вчених показує, що пошук нових підходів у викладанні соціології є на часі, до уваги береться як застосування між-дисциплінарних методів – експерименту та тестів, так і залучення до соціологічного аналізу різноманітних текстів, візуальних матеріалів тощо. Зокрема, цьому присвячені праці харківських соціологів Горбач А.Н., Ковальової І.Д., Сороки Ю.Г. та інших [1; 2].

Цікавим був досвід застосування інноваційних методик у викладанні соціології у роботі Зимової школи СЕР [3]. Малахова Ж.Д. та Огаренко В.М. теж звернули увагу на досягнення ефективності застосування нетрадиційних методів викладання соціології [4]. Та все ж у даних розробках більше уваги приділено викладанню соціології соціологам, які вже є вмотивованими, в якійсь мірі підготовленими до сприйняття інформації в нетрадиційній формі.

Тому **метою** нашої публікації є з'ясування перспектив застосування нетрадиційних методів викладання соціології на несоціологічних спеціальностях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Яким же має бути викладання соціології на інших спеціальностях? Як зауважили Тарасенко В. та Чепак В., варто розрізняти соціологічну освіту та просвіту. Якщо соціологічна освіта здійснюється на соціологічних факультетах вищих навчальних закладів, де і готують соціологів, то соціологічна просвіта – «продукт експансії соціологічної освіти, виходу останньої за власну професійну сферу» [5, с. 177]. Соціологічна просвіта, на думку даних авторів, має місце на несоціологічних факультетах та спеціальностях. Тому цілі освіти і просвіти будуть різні. Соціологічна освіта спрямована на формування фахівця соціолога, а соціологічна просвіта має на меті допомогти у формуванні світоглядного бачення, «наукової корекції їхнього соціального мислення..» [5, с. 177]. Звернемося до деяких методів викладання соціології для не соціологів. Спершу розглянемо особливості есе як нетрадиційного методу соціальної дійсності. Жанр есе може бути застосований для проведення як лекції, для того, щоб «популяризувати соціологічні знання, активізувати соціологічну свідомість...шукати нові форми розуміння соціологічної дійсності» [4, с. 42], так і семінарського заняття. В останньому випадку есе виступатиме виразником думок студентів щодо запропонованої теми; завдяки есе є можливість з'ясувати рівень знань студента та головне його сприйняття та розуміння запропонованої теми. Зрештою, метод есе є досить популярним серед студентів, оскільки дозволяє їм викласти на папері речі, які часто неможливо висловити вголос.

Наведемо деякі фрагменти застосування есе на семінарському занятті зі студентами спеціальності «Соціальна робота». Студентській групі було запропоновано написати есе на тему «Я в 60 років». Актуальність теми зумовлена зростанням частки людей похилого віку як в Україні, так і у світовому масштабі, що привертає увагу до їхнього способу життя, повсякденних проблем, зрештою соціалізації та адаптації до сучасних умов існування.

Не було обмежень у викладі бачення, було цікаво на які аспекти людей такої вікової категорії звернуть увагу студенти: спробують описати себе, виходячи із реалій сьогодення чи запропонують абсолютно відмінний образ?

Отже, дамо слово студентам. *«Я бачу себе як реалізовану, на 100% задоволену життям особистість, досягненням якої пишається не лише вона, але й її діти та внуки....у 60 років я планую зібрати дітей та внуків і вирушити у 2-х тижневий круїз до Панамі....оскільки ще з 19 років я захоплююсь мистецтвом фотографії, то мій будинок буде виглядати надзвичайно затишно: у вітальні будуть розвішані професійні сімейні фото, окремі портрети членів моєї великої родини...я любляча бабуся, яка щонеділі частує своїх внуків найсмачнішою випічкою у світі...із задоволенням буду продовжувати наслідувати стиль Коко Шанель...»*, Юлія.

Ось ще деякі фрагменти. *«Перш за все, я б хотіла бути сучасною. Сучасна бабуся – це і няня, домробітниця...а головне – бабуся є символом мудрості, любові і поблажливості...»*, Ірина. А ось інший приклад: *«У 60 років моя кар'єра є вдалою і цілком мене задовольняє. Я все ж таки була у Швеції на стажуванні в якості спеціаліста із соціальної роботи...за моїми плечима достатня кількість успішно втілених у життя проектів, наприклад, по роботі з жертвами домашнього насильства...що стосується особистого життя, то в мене є кохана людина...гадаю, буду мало чим відрізнятися від себе в 21: волосся яскравого кольору, зручний одяг, улюблені кеди – куди ж без цього?»*, Анастасія.

«Я хочу думати, мріяти про краще, що в мої 60 років економити не прийдеється, і я зможу допомогти своїм дітям, щоб їхнє життя було легшим і кращим...я буду займатися улюбленою справою – рибуловлею, матиму власну пасіку...хочеться, щоб до моїх 60 років країна стала мужньою, мирною, процвітаючою державою, і мої діти, внуки, правнуки жили в процвітаючій, мирній, успішній державі», Сергій.

Такий жанр є достатньо простим та не претендує на об'єктивність. Але саме в цьому і полягає його привабливість як для студентів, так і викладачів.

Аналізуючи застосування методу есе в методиці викладання соціології, харківські соціологи звернули увагу на такі пункти: «Есе може виступати як метод популяризації соціологічного знання;

як можливість виявлення позиції автора і спосіб її індивідуального втілення; як метод активізації соціологічного знання..» [1, с. 17]. Неможливо не погодитися із такою думкою, але, на наш погляд, есе дозволило не стільки висловити власну точку і зробити це по-своєму, скільки спробувати спрогнозувати події, які можуть статися через сорок років. Як помітно з уривків есе, студенти сфокусовані лише на оптимістичному сценарії, хоча і з позицій сьогодення він виглядає дещо утопічним.

Поділимося ще одним нетрадиційним методом, застосованим для студентів спеціальності «Образотворче мистецтво». Враховуючи специфіку спеціальності, її креативність, студентам-художникам було запропоновано виконати завдання іншого характеру, аніж на спеціальності «Соціальна робота». Зокрема, для того щоб популяризувати соціологічне знання, довести його практичність та водночас гнучкість і потрібність навіть для творчих спеціальностей, перед студентами було поставлене завдання зобразити науку соціологію. При цьому не було обмежень щодо жанру, техніки виконання, кольорової палітри. Після виконання роботи студенти ділилися враженнями та обговорювали труднощі у виконанні такого незвичного для них завдання, оскільки перш ніж зобразити на полотні, варто було розібратися з об'єктом та предметом соціології.

Результати робіт вийшли навдивовижу цікавими, більшість робіт були виконані в жанрах символізму та абстракціонізму, але головну сутність вдалося передати зображеннями та кольорами.

Опишемо деякі приклади малюнків. На одній із мініатюр зображено безліч людей без облич, але які різняться за кольором. Головна ідея полягала в тому, що соціологія вивчає людей, які є відмінними за своїми зовнішніми та внутрішніми характеристиками, різняться ролями та статусами в суспільстві.

Інший малюнок теж містив зображення людей без облич, але окресленими гендерними характеристиками, картина була зроблена у вигляді пазлів. Студентка таким чином намагалася показати, з одного боку, важливість кожного індивіда, а з іншого – що кожна людина живе в суспільстві, яке залежатиме від самих його членів: чи будуть вони згуртованими або нададуть перевагу автономності.

Ще на одному малюнку зображено равлик із ймовірно куполами та іншими дахами міста. Зміст такого зображення полягав у символічному баченні: равлик – суспільство, яке повільно рухається до своєї мети.

Дана методика, на наш погляд, дозволила як активізувати соціологічні знання та показати свою точку зору, так і поєднати знання з основного предмету – малювання та знання із соціології, забезпечивши при цьому міждисциплінарні зв'язки.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Отже, на наш погляд, вибір того чи іншого нетрадиційного методу викладання соціології залежить від ряду чинників, які можна сформулювати в три групи:

- 1) особистості викладача, його професійного та життєвого досвіду;
- 2) специфіка факультету та спеціальності, де викладається соціологія, наприклад, для творчих спеціальностей, про що зазначалося вище, варто застосовувати методи, які наближені до них;
- 3) кількісних та якісних характеристик окремої студентської групи, їхньої загальної освітньої, наукової підготовки, а також курсу навчання.

Сподіваємося, що врахування цих чинників сприятиме популяризації соціологічного знання на несоціологічних спеціальностях та факультетах. Звичайно, застосуванням описаних вище методів не вичерпуються нетрадиційні методи, тому наступні публікації будуть присвячені іншим інноваційним методикам.

Література:

1. Нетрадиционные методы преподавания социологии / А.Н. Горбач, И.Д. Ковалева, О.А. Редько, Ю.Г. Сорока: Учеб. пособие; под. ред. И.Д. Ковалевой. Х., 2001. 328 с.
2. Социология в аудитории: искусство преподавания. Х.: Издательский центр Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. 2003. 303 с.
3. Преподавание социологии как социально-гуманитарная интеракция: II Зимняя сессия Международной Летней школы молодых социологов: тезисы докл. Харьков, 2001
4. Викладання соціології: досвід інноваційних прийомів: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 280 с.
5. Тарасенко В. До питання розроблення методик викладання соціології. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2010. № 2. С. 170.